

Filosofie - její terminologie

Filosofie byla od svých prvních počátků vystavena obrovské přitažlivosti té pojmovosti, která naprosto dostačovala a dokonce byla jedinou myslitelnou podmínkou myšlení geometrického. To vedlo v některých případech k myšlenkovým důsledkům podivným a problematickým. Aniž by se to kdy stalo výslovným a náležitě promyšleným alternativním programem některého z filosofů, leckterým z nich to bylo zřetelně rozpoznáváno. Jedním z prvních, kdo si dovolil problém zřetelně pojmenovat, byl Blaise Pascal svým rozlišením myšlení „geometrického“ a myšlení „jemného“, ovšem měl přece jenom na mysli něco jiného, než o čem jde nám. Filosof je nucen pojmově upřesňovat všechny centrální termíny, jichž používá; přitom „centrálnost“ ve filosofii je něco značně odlišného od toho, co znamená „centrálnost“ v geometrii (tam se ovšem o „centrálnosti“ vůbec nemluví a dokonce se to ani náležitě nemyslí, protože to zůstává někdy v pozadí či spíše ve spodních vrstvách a může to být pouze odkrýváno, odhalováno (a zase spíše „konstruováno“ nebo „rekonstruováno“, protože to tam není jako fakticita, nýbrž jako nevyslovený a často i nemyšlený „předpoklad“). V geometrii jsou pojmy ustavovány a upevňovány ve vztahu k poměrně nevelkému počtu pojmů jiných; naproti tomu způsob, jakým jsou pojmově precizovány významy určitých důležitých filosofických termínů, se dost liší od filosofa k filosofovi. Právě proto je prakticky nemožné a v jistém smyslu nesmyslné sestavovat „filosofický slovník“ jako výkladový lexikon jednotlivých termínů. Je možné to podnikat buď „historicky“, tj. vyložit, jak se v průběhu staletí daný termín významově posunoval a měnil, a to je možné udělat jen hrubě selektivně, anebo je tu druhá možnost, totiž vypracovat pro každý termín příslušné konotace u jediného filosofa (tj. pořádit slovník Kantův, Hegelův apod.). Někdy je problematické i to, protože je třeba brát ohled na změny v myšlení jediného filosofa v průběhu různých fází jeho života (tak byl např. vytvořen filosofický slovník resp. soupis výskytů jednotlivých termínů v jediném díle významného autora, např. Heideggera). To však zase předpokládá vysokou úroveň myšlenkové integrity a výrazové akribie, takže to má smysl podnikat jen u těch opravdu největších filosofů.

(Praha, 030613-1.)